

Տարեկան գինը 10 բուլլ, կէս տարվանը 6 բուլլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Պատարագադարացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».

Խմբագրատունը բաց է առաջօրեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարուլթիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Դամակ Մեծ-Վարաբը
սայից։ Դամակ երևանից։ Կղզին լոգեր։—ԱՐՏԱ-
ՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Առաքելն լոգեր։—ԽԱՌՆ
ԼՈՒՐԵՐ։—Հեռու գիրներ։—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆԵՐ։—ԲԱՆԱՍԻԱԿԱՆ։ Իւշահանովին, կըկա-
ն նահանգում։

ՆԵՐՔԻՆ՝ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԻՐԱԿ ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԼԻՍԱՅԻՅ

Փետրվարի 12-ին

Անցեալ տարուայ մի յօդուածիս մէջ խոստացել էի՝ կարելոյն չափ մանրամասն հաշիւ տալ Փամբակի դաւադրի (գլխաւորապէս Ղազարքիլիսայի) ըստ հանրայից ստացած արդեանց մասին. ահա կատարում եմ այն:

Ղարաբերկյանն ըզդիպցած է 300 տնից, տնի
չորս քահանայ, իսկ իւրաքանչիւր քահանան մօ
տասորապէս 75 ծովն, ուստի Ղարաբերկյանն, որ
մասնակի դիւզերէր մէջ առաքաղոյնն է, տնտնէր
ինչպէս է դիւրացնում իր քահանաների ապրուստը
այս իմամաւոյց յետոյ, ընթերցողը իր մէջ չա
հեշտութեամբ կարող է հասնմատաւան, եզրակի
ցութիւնները անէլ և ըստ այնմ մի դադախա
կազմել սրս և չրջակայ գիւղերէր քահանաները
լիճակի մասին:

Արդէն ամենքին յայտնի է, որ քահանայնէր
սպորումով դիւստը աղբիւրները հետեւեալներն են
1) զանաճակադրամ, 2) դերդումսօհնէր, 3)
ժամոյ, 4) կնքադրամ, 5) թազմահարկ, 6) պա-
կադրամ, 7) անօհնէր, եւ 8) տարեհախ Սլւշ վեր-
ջինս իսկապէս քահանայնէրի արդեսոյն թազմս
են՝ որոս մասին առանձին խօսելու, բայց նախ քան
սորա վրա առաքելիկ, աշխատենք ցոյց տալ, թի
վերողորեալ աղբիւրները ճշգլիս ձեռլ են սպա-
հովում Աստուծոյ պաշտօնեային, եւ որովհետեւ
մօտիկ ծանօթ եմ եղել հաղորդելք տխուր իր-
դութեանց հետ, հետեւաբար եւ իմ դրաներս վրա
շրջալծ եմ դուռ-կրական ձայնաւորութեանց հիւ-
Ուստի, այստեղ կազմով նշանց դատաւորելով, ըն-
թեքցողները փակապել ընչ զարձեալ լիով հասկ-

Նախ իւրաքանչիւր աղբիւրից դոյացած ամբողջ տարուայ արդիւնքը, ահա նրանք՝ առանձին-առանձին վերցրած զամանակադրամից՝ 15—20 կօպ. (40 ռ.), գերեզմանօրհնէք՝ 15—20 կ. (45 ռ.), ժամայ՝ 20 կ. (15 ռ.), մկրտութեան՝ 40 կ. (15 ռ.), թաղմանարկ՝ 50 կ.—1 ռ. (25 ռ.), անօրհնէքներին՝ 15—20—30 կ. (55 ռ.), պսակադրամը՝ 3—4 ռ. (25 ռ.), անակնկալ նպատաներից՝ մօտաւորապէս 20 ռ., ուրեմն, բացի «տարեհախ» տուրքը քահանայի ամբողջ տարուայ եկամուտը 240 ռ. է։ Բայց յայտնի բան է, որ մինչդեռ մեր մէջ այս տուրքերը կամաւոր են, հետեւաբար և վերև դրած գումարը շատ անշնան կերպով կարող է և շատանալ և քչաւ. սակայն վերջինս անելի հաւանական է Այստեղ պէտք է և աւելաբերել այն, թէ քահանան, որ ձկրը և ընդգնախօսիլին ունի անդրադասելու, նա կարող է մի քանի բաների մէջ անել օգուտելի մտնածանդ պատկազրամբ մէջ. սակայն ընթերցողը միթէ կարծում է, որ յիշեալ արդիւնքները իւրանց ժամանակին տրւում են, քան լիցի. շատ անգամ թաղմանարկից, կնքադրամից և այլ օրինակատարութիւններից ապառւիխներ ևս մոտւ են, իսկ այնուհետև կամ վճարվում է կամ երբեք։ Յայտնի բան է, որ ստանդներին մէջ շատ շատերը բացատրութիւն են կազմում, մասնաւոր հարուստները։ Երազմուրդը իր այս կերպ վարվողութեան մէջ հետևում է իր նախապետական դարեւոր աւանդութեան. նա հատկանում է, որ ժամանակի ընթացքները փոխելով, աւելանում են և նրա պահանջները, այս, նա հատկանում է և ձևակերպում իր անները, դարդարում է նրանց կահ-կարասիքով, փոխում է իր կենցաղավարութեան սիւներին, իսկ այդ ամենը նա չէ և ստանում իր քահանայի համար Այժմ խօսենք «տարեհախի» վրա։

Այսօր, որ իւրաքանչիւր քահանան ունի 75 ծովս. ծովսերը, համախմբելով վերածելով, կը տա-
նանք 25 համակա. իւրաքանչիւր համական ըստ
աւանդական սովորութեան, իր քահայայլին պէտե-
հ է ապ չորս կտու ցորեն (վաճառքական պտղին
հետը), իսկ 3 կտու զարկ, իրէէ սրանց վրա՝ աւե-
լացնենք և նորանց տուածը, որոնք լոկ ծխական
անուռն են կրում, դուրս կը դադ, որ ամէն մի-
քահանայ շտաբակալս պէտք է տա՞նայ մօտաւ-

ստացաւ 7 սօմար ցորեն, իսկ 6 սօմար գարի (փա-
ռաւոր երազ), եթէ սրանից էլ դուրս գտնէ վաճա-
րատարան մի սօմար ցորենը, այն ժամանակ քա-
նանային իր մնաց աննշան բան (քանանան եթէ
իր տարեհախերը չը ստանայ, վաճառականին ցո-
րենը պէտք է իրանից լճարէ)։ Բայց թէ կատա-
նուտ է ժողովուրդը իր պարտականութիւնը, մտա-
նում է արդեօք, թէ քանանան ունի ընտանիք,
ընտանիքի դասակներ, և թէ նրանք կառավար-
ւում են իրանցով—ժողովուրդով,—տկարանում
է՞ այս հարցին պատասխանելու։ Ի հարկէ վուտ-
նում թէ պարտաճանաչելու չը կան, և եթէ դը-
ռանք էլ չը լինէին, այն ժամանակ քանանայի
ըրրութիւնը ըլլորովէն անտանայի կը լինէր։ Բայց
եթէ թէ քանանան ուղում է մի կերպ «եղայ» գնալ,
ստանալէն, պէտք է մուրացկանութիւն անի, այն է
«տարեհախերը» հաւաքելու համար, մէջով տալ
ժամովիչի շահակը և տնից տուն ման դալ, իսկ
սա պատիւ է բերում մի որ և է ինքնաճանաչու-
թեան հասած ժողովուրդի, արդեօք ժամանակ չէ
թողնելու մի քանի հին սովորութիւններ, արդեօք
է՞ եկել ժամանակը, որ ամեն մի հասարակու-
թիւն—ամեն մի ամբողջութիւն մտածի իր պա-
րտականութիւնները բաժնաւոր, պակասութիւններ, ո-
րոնք ժամանակի հոսանքի ողուն անպէտք են, մի-
թէ ամեն բան «հրամայեմ»-ով, պաշտօնական մի-
ջոցներով պէտք է վերացնել, ժողովուրդի հարուստ
դասի, կամ հակադէպ միութեան պարտականու-
թիւնը չէ իրանց ներքին պակասութեանց համար
յատկապէս ժողովներ կազմել, արդեօք հասարա-
կական սպորտականութիւնը չէ լրագրութեան
միջ, իրան վերաբերող մի որ և է հարց բար-
ձրացած ժամանակ, իր զբաղմունքի առարկայ չի-
նել։ Էլ լրագրութիւնը ինչու համար է. էլ ինչով
պէտք է լրագրութեան նշանակութիւնը բարձրա-
նայ։ Սրանք այսպիսի հարցեր են, որ ամենախոր-
հրետան անգամ հասկանալու համար դժուարա-
թիւն չի դրաց։ Կան այնպիսի անզգայ մարդիկ
որոնք խոքի և զգացման ամենախորքը կայծն ան-
գամ չունենալով, բացականչում են, «է՛հ, ամեն
մարդ իր խելքին զու է տալիս, ինչով են պակաս
մեր գործերը, որ հասարակութիւնը մերից լաւ է,
ինչ պակաս ապրում են մեր քանանաները, ո՞վ է
մերանից շատ ուժնիկ տալիս վարժապետին» և
այլ, այսպիսիները կամենում են, որ ամեն բան

աղաղութունը տակ մնայ, որպես զի իրենք կարողանան «աղայի» դեր կատարելու, պղտոր ջրում ուկ որսալ:

Գլխավորված քահանայի վիճակը աւելի անմիջե-
նաբ է. նա օրինակատարութիւնից չէ վարձա-
բերվում այն չափով, որպիսի չափով վարձատրե-
րում է մեր քահանայն, նրանք բաղդատը կն մի-
այն նրանով որ «տարեհայկերը» առատութեամբ
ստանում են: Գլխի քահանայն վարուցանք էլ է
ստանում: նրանք ունեն բաւականին վարելահողեր՝
հողովրդից յատկացրած (մեր դիւրի քահանայն ու-
նի միայն 2—3 օրավայր, աննշան բան), որից բա-
ւականին օժանդակվում են:

Այն քահանայները, որոնք փորը ի շատե՛ դար-
պացած են, հետևաբար և անընդունակ մոլորացկա-
տելի են անելու, նրանք զլիսաւորացեն կառա-
ւարիւով են ուսուցչութեամբ:

Այնչափ թվ. յօդաւածումս ընդհանուր նկարա-
ւոր առնելով փառքակի գաւառը, խօսել էի նաև
քահանաների մասին. սակայն ինչպէս էր եղել
նուազին էի յիշատակել նրա մէջ Համալիկի տէր-
Ապոլլոն, Նաբքանաթիկի տէր-Յովհաննէսին, Աւդիքէ-
լի Տէր-Յովհաննէսին և Աղբուղալու Նիկողայոս
քահանային: Պէտք է ասել, որ այս չորս քահա-
նաներն իրանց փառքի շատէ պարհուրեւանս հա-
մար արժանի են գործովեան. քահանաներ, որոնք
աշխատել են և աշխատում են կեանքի պա-
հանջին հետևել. ամեն մէկը սրանցից աշխա-
տանք է իր ջանքով հիմնած և հիմնելի դպրոցնե-
րի վրա:

Մէք. Տէր-Յարութիւնեան

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Փետրվարի 16-ին

Մեծապատիւ խմբագիր, ինձ դուռս եւ բարեհա-
ճէք իրաւունք տալ ինձ «Մշակի» միջնորդու-
թեամբ մի երկու խօսքով յայտնել հեռու ընթեր-
ցողներին թէ երևանցիք ինչպէս տօնեցին հայոց
նահապառակ սրբայն վարդապետ տօնը:

Առաւօտեանն պատարագից յետոյ սրբազան Սուրբնանայր մի կարճ ատենաքանութեամբ բացատրեց տօնի նշանակութիւնը և զառնալով իր առաջը խմբած աշակերտներն բարեմաղթեց որ

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԻՒՂ ԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳՈՒՄ

(Նուէր Մօսկվայի հայ-ուսմանողներին)

Դնւագէտ վարկ առացիները դայիկներանի տէրը փոքրիկ դիւրական կտակաւորուտ է, որը կրան վրա տանելով, արդիւնապարծովեան բարձր բիւրը, մշակում է երկրագործ դիւրացուց առած քնչկէրը դայիկներանան, ինչպէս փայելում է առհասարակ կտակաւորութիւնը, սինի մի փոքրիկ մշակներէ կտակը (5-8գէլ) որոնք աղքատ գիւղացիներ են, որոնք ձմեռվայ աղատ օրերը ծախում են էփանդնով դայիկներանի տէրով, մշակը ստանում է օրական 25—40 Լ., իսկ մարդասիրական սեղմիկ տէրը—սերմը կտակաւոր ստանում է 50—80 Լ. որովհետեւ նրա ոտերը վնաս վուում են, իսկ դուրիկներանի տէրը գուռ արդիւնք է ստանում իւրաքանչիւր մի լիթին 1 ր.—1 ր. 50 Լ., միջին թէւ դայիկներանան դործում է երեք ամիս, 3—4 օրվա մէջ (դիւրեռ ցերեկ) կարող է մշակել մի խալվար (231/2 փ.), քնչկէթ: Բացի սրանից, պ. Լ. Խան-Աղիւսնի դործարանը ստանում է 40/0—42/0 խալ, մինչդեռ դայիկներանան ստանում է 30—32/0 ֆոնչիթի խալվարը ծախում է 30—50 ր. երբեմն էլ թանգ. առ կախում է տարվայ բերքից, վաճառականական հանդիսանդնից, օրվանի, երբ միշտ լինից գալիս են քնչկէթ ստանալիս, դինը (խալվարում) 10—15 թուրքով սարձքանում է: Քնչկէթ

Իւզլի փութը ծախվում է 6 ր—9 ր. (որից ըստացվում է 6—7¹/₂ փ. իւզ) զլխաւորապէս քըն-
ցիթի իւրը վաճառահանվում է դէպի Թիֆլիս: *)

IV. Կողմեր

Կոտաւատը (Կոտաճանոտ, Կոտլանոտ) բուսնում է
 Երևանի նահանգի սար տեղերում. նրա տարեկան
 հումքը առաջ քիչ առելի էր քան զնիլթիթը
 (20,000 իւ.), իսկ հիմա փակասում է, ինչպէս ասում
 են, որովհետեւ ֆոնդէնը՝ ինչպէս առելի է, ժամ
 լուսնայնոց նիւթ (осветительный материал) սահ-
 մանալիւմ է կոտաւտի իւլի գործածութիւնը:
 Կոտաւտի սերմը համարեա ամբողջ արդէն մշակ-
 վում է այն տեղերում, որտեղ բուսնում է Կոտաւ-
 ալի իւր կոշիւմ է աշտուղ օձ է թ, իսկ գործարա-
 ւի, որտեղ նա մշակվում է,—ձի ի թ ա հանդ, եր-
 բուն է ի թ ողբերկն—բ ա գ ի ի թ ա հան: Իւլի գոր-
 ծածութիւնն մասին արդէն վերեւում խօսել ենք:
 Զի թահանքի կազմակերպութիւնը առելի բարդ

*) Այստեղ համոմատովեման համար յստաջ ենք բերում պ. Լ. խան-Ալեհանի հշոյեպարծ իւրաճանքը: (Աջմիածին) քնյլիթ մակկելու եպառնիք—այնտեղ կկտար չին բաժմածո սերմից նուրնն ըրտակի մէջ մնում է անդարարք նիւթիք պարունակող կկտը. բացի սրանից Պ. Լ. խան-Ալեհանի քնյլիթ ըրուկը ժամանակ (ըրուկն են չաղիկ տարւոյեմանը, ըրուկը ժամանակ մէքենա կական խառնիչը անդադար խառնում է արդէն աղապշած սերմը) փոխանակ հասարակ ըրտ տալու, աղա ջ ու ը է տալիս ճապլիթին, ուրնն մի կործից իւրն է հաստապարպի պարած լինում, միւս կործից ըրտսն էլ աղ է անկում, սրա համար նրա չոկեպարծ իւրաճանքը ըրտալը համեղ է անդարարք իկրակուր է տնոյն կկողալիներն համար:

է, որոնք եւեթի թանգ է հաստատ—600—1000
լ.՝ նրա բոլոր գործիքները եւ սարքադաններ տե-
ղական են. ձիթհանարի շինովելինը ներկայա-
յնում է մի բարձր, երկար եւ մութ ջրարաչէն տուն:
Բոլոր նահանգում մօտաւորապէս 130 ձիթհանար
կայ: *)

Ղերև տեսանք, որ զայլնխանան ներկայացնում է փոքրիկ գիւղացի կապիտալիստի անհատական արդիւնադրծութեան օրգանը, բոլորովին ուրելն տեսնական պաշտան (ФУНКЦИЯ) կատարում ձիթահանքը, նա հասարակական արդիւնադրծութեան օրգան է, այնտեղ իւրաքանչիւր գիւղացի սերմնատէի կորոզ է մշակելի կտուատը, ի հարկէ դոշակ վարձ սալով ձիթահանքի տիրել, որը այս գէպքում հանդիսանում է ոչ թէ անկախ անդէն արելու, այլ—հասարակ ներկայացուցիչ մերենայական ուժի, ուրեմն ձիթահանքը իրան տնտեսական պաշտանով նման է ջրաղացին: Զիթահանքերը սկսում են գործել սեպտեմբերի վերջերից և մարտի սկզբներին արդէն վերջանում է նրանց արդիւնադրծութիւնը, ուրեմն իւզահանութեամբ պարապում է գիւղացին աշնան և ձմեռը, երբ նա ապատ է հողադրծութիւնից: Գիւղացին հաւաքում է մի ծօղ (հիւլ) կտաւատ (12—131/2 փ.), ցամառ է 5 լիւր, երբեմն է երկու ծօղ գիւղացիների կտաւատ մշակվում է հերթով, սովորաբար սերմնատէր գիւղացին բերում է մի ծօղ կտաւատ, որը մշակվում է հետեւա կերպով.— առաջ մաս մաս 24 ժամի ընկալքով:

*) Կառվապետան օրացույցի մեջ խղճալի զոր
ծարանների թիւը նշանակած է 202:

ված է քարաշէն կամարակապ վառարանից, որի կամարի կտուրը ներկայացնում է նոյն իսկ բովի իսկ կամարի տակ հնոց (է), հնոցը վառում են աթարով և ծղանով (վայոյ)։ Սերմատեղիքներում է և վառելիք բովելու համար (վայոտ կաթ աթար) իսկ էթէ վառելիք չի բերում, պէտք է նրա փոխարէն իւղ տայ։ Մի մշակ անդադար խառնում է սերմը բովելուս, բոված կտատար էլէլ մաս մաս ամում են քարի տակ աղացնել (լու համար *), քարը ուղղածիպ պատում է (կանգնած) սալապատակի վրա, իսկ պտտացնում են նրան մի գոմէշու ոտով (**): Գարի տակից դուրս երած փոխինձը մաղում են մեծ մաղով, որը կախված է, այնպէս որ մշակը՝ միայն ճանելու նրան, մաղում է փոխինձը, մաղից չանցած խոցող մասնիկները հորից դցում են քարի տակ, մինչև որ բոլոր սերմը լաւ աղացվի և անցնի մաղով։ Գետոյ փոխինձը ժողովում են սալապատակ վրա, և մի մշակ սկսում է ջուր տալ (տաք ջուր և տակնաւորաւ անել, այսպէս ջրված փոխինձն հորից դցում են քարի տակ)։ Ջուր տուող մշակն (ուստա) պահանջվում է մեծ վարդապետելիւն, ուս պէտք է իմանայ ինչպէս ջրի քանակութիւնը նայնպէս և քարի տակ սրորովոյ գանգուած պատրաստ լինելը իւղ մղելու, հանելու հա-

*) Քարը կոտրակ է (քիչ կոնաձև). նրա արա մադիժը—2—2½ արչին, հաստութիւնը 8—1 վերջով. արժէ 50 ռ.:

**) Գամֆէնըրի թիւը 3—4—5, բանում էն 24 հերթով:

որանք ըրիստոնէական «հօգուով» դաստիարակեւն եւ ապագային պիտանացուն անդամներ դառնան հայ ազգի համար»: Սրանից յետոյ կատարվեցաւ հոգեհանգիստ եւ ապա սրբազան Սարգիսնանցը իր եկեղեցական խմբով, խաչով, խաչվառտով դիմեցին դպրանոցը, ուր առանձին տեղ էր պատրաստված հանդիսականների համար: Առաջին պատի վրա ոսկեգույն շրջանակի մէջ գրաւում էր հանդիսականների շարժումները: Նորին Մեծութեան բարեխնամ Ալեքսանդր III-ի փառաւոր պատկերը: Նրա հանդէպ տիտղոս հանդիսատես էլ հանգուցեալ Հայրապետի Գէորգ IV-ի պատկերը, իսկ դէմ ու դէմ դրան ձախտափն վարելի ծաղիկներով զարդարված չրջանակի մէջ կախված էր քաջին Վարդանայ պատկերը: Հանդիսականները նստեցին: Դիմացի սենեակից դպրանոցի աշակերտները իրանց ուսուցչի առաջնորդութեամբ երգեցին Վարդանի երգը: Աշակերտները շատ գեղեցիկ եւ դրափչ եղանակով էին երգում: Նրանց լսողը ձայնը, նրանց անուից միմօռնյները ամենիս համար զգալի եւ հոգեշարժ էին: Առաջին երգը Վարեց հանդիսականները թմրած մտաւոր ուժերը, զարթեցրեց նրանց մտածողութեան զգայարանները: Այսպիսի մի յարմար ժամանակ բարձրացաւ ամբօսն մեղ ամենիս յարգելի անոնեաւանք» պ. Ս. Բէգնադարեանցը: Ամենքն էլ լրանալահերը, ակամջները սրեցին: Պ. Բէգնադարեանցը իր բերանացի ստոնաբանութեամբ առաւ իր առաջը. խմբված հանդիսականներին եւ հեռացաւ ներկայից, մտած պտտմական անցեալի մէջ, նայեալ զեկեղեցի կերպով ցոյց տուց հայերի քաշած թըշուառութիւնները, սլարտից լծի տակ տարած տանջանքները, մատնացոյց արաւ ազգի ափն պիղծ դաւաճանների վրա, որոնք հայրենիքը վաճառում, մատնում էին հարստութիւն եւ իշխանութիւն ձեռք բերելու համար: Ազգի բոլոր ցաւերը ու դառն տանջանքները մի առ մի նկարագրելուց յետոյ, հանդիսականներին առաջը կանգնացրեց Վարդանը եւ նկարագրեց հաւատի վրկութեան համար նրա նահատակվելը: Նրա յարգելի տառնաւանք սուրբ նահատակի պաշտելի փառաւորութիւնները հանդիսականների առաջը դրեց, այն ժամանակ լինէն ըստ ինքեան ամեն մի հարազատ հայի վրա սրբազան պարտականութիւն էր դրվում Վարդանի պէս սուրբ նահատակի յիշատակը հայերի սրտում միշտ կենդանի պահել:

Սրտի խորքերից եմ ստում, յարգելի ատնաբանի խորհրդածութիւնները եւ նկատողութիւնները նետի նման ցցվում էին հանդիսականների սրտի մէջ եւ ակնկրծում մարդուն, երբ լսում է պիղծ դաւաճանների կեղտոտ մատուցութեամբ ազգի քաշած դառն օրերը: Պ. Բէգնադարեանցը երբ թողեց հինգերորդ դարի հայերի ցաւալի պատմութիւնը, երբ խոսքը ուղղեց ներկայի վրա, առևել ու անկի տարեկան եւ չը իմացալ իր սուր նկատողութիւնները ուղղել դէպի երեւանցիները, որոնք չին յարգում այսպիսի սուրբ նահատակ

տոնը: «Սրտիցս արիւն է գնում, իրիտ վի-
րասերված շէշտերով բացականչեց պ. Բէգնապա-
րեանցը, երբ աչքովս տեսնում եմ վարպանի պէս
պաշտելի հասարակի տոնը այսպէս անշուք է
կատարվում: Սպտող արտասուք խեղդեց շար-
գելի տուննարային, այո՛, նա արտասուեց և պո-
տաստապրեց: Էլ չը կարողացաւ խօսքը առաջ
տանել, մի րոպէ տիրեց խորին լուռվիւն, մինչև
պ. տուննարանը ուժեղը հառաքեց և հնչեցւած
ձայնով շարունակեց. «նո՛ր են մեր հայ վաճառա-
կանները, ո՛ր են հայ արհեստագործները... ամօ՛թ
մի՛կ, ամօ՛թ այդպիսի քրիստոնեաներին...»: Յուզված,
ողեւարված տոննարայի հեր արտասուքը սրբելով
իշխա՛մբ: Երկուց, իսկոյն հետեց քուռն և երկա-
րատն ծափահարովիւն:

Յարգելի ասենաբանի վերջին խօսքերը նրա հարազատ արտասուքի հետ շատ խոր թափանցեցին լարուած հանդիսականներին սրտերում, որոնց շատերի աչքերում եւ արտասուք նկատեցին:

Վարդան երևանցիք արժանի էին պ. ատենա-
բանի այդ նախատառի նվառողութիւններին, երբ
այսպիսի բողոքներում անտարբեր են դնուլում և
չեն կամենում յարգել Վարդանի յիշատակը: Ե-
րևակացե՛ք, Երևանի պէս նահանգական քաղա-
քից ընդամենը եկել էին 6—7 կին, և 30 տղա-
մարդ, միացածը բոլորը ջահիլ երիտասարդներ
էին և այս և այն դպրոցի ուսանողները: Վաճա-
ռականները, արհեստատուները, արխանդանները,
քաղաքի իրաւէրէիցեցիւան ամենեկն չէին երևում
այդ հանդիսին:

Այնուամենայնիւ հեղղները ցրլեցան զս՛հ հ
լաւ տալաւորութեան տակ: Կեցցէ՛ պ. Բէգնազա-
րեանցոր իր գրաւիչ ատենադրանութեամբ:

Երեկ երեկոյան յօգուտ դպրանոցի մի սարս-
հանդէս կար կուրում, որից ինչպէս գործին մօ-
տիկ մարդիկ հաւատացնում են մօտաւորապէս
300 ռ. է գոյացել:

Լրագրերը աւետեցին, որ Սինոդը յարդէլ է պատգամաւորներէ տուած խնդրագրերը և արտաքին աշակերտներին կրկին ընդունելու նկատարան: Բայց այժմ, ինչպէս պատմեցին ինձ ճամբարանի աշակերտները, այդ լուրը դժբախտաբար ստվում է, սինոդը չ'ենդունում աշակերտներին:

Բ. Ն.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք 30 լուս. ու. Ա. Մենկե-Հայկազեա-
նից, ֆոթիլից օրերով ձևաբառեանի ուսման վարձ
Թեֆիլիս Գալանեանի գլորցում: Խնդրում ենք
դպրոցի վարչութեանը մարդ ուղարկել, կամ ի-
րան օրերով ինչ անցնի «Մշակի» խմբագրատուն:

Ստացանք Նիժնի-Նովգորոդից պ. Ա. Առաքե-

Լեանցից 18 թուլ և վաղարշապատից պ. Ն. Աբէ-
լեանցից 10 թուլ պ. Բաֆֆիի յօրելեանի համար:
Այդ փողերը յանձնեցինք ուր հարկն է:

Ստացանք 10 բուլլ Օրդուպաթից հետեւեալ նա-
մակով: «Հաւաքեցի Յիշայ գիւղում (Ագուլիսի
մօտ) այց 10 բուլլ մի խնջոյքում և խնդրում եմ
ուղարկէք ներկայ թվի «Վշակի» համարները
գլխիս ծխական երկակու դպրոցի անունով:»

Կ. Պօլսոյի «Times» լրագրին հաղորդում են, որ Էյմաժանի սինդրոմ, ուստայ դեպան պ. Նէլիդովի միջոցով մի նամակ ուղարկեց հայոց պատրիարքին, որով սինդրոմ հրաւիրում է պատրիարքին՝ ներկայ լինել նոր կաթողիկոսի ընտրութեանը: Բայց հայոց պատրիարքը վերադարձրել նամակը Կ. Պօլսի ուստայ ներկայացուցչին այն հիման վրա, որ նոր կաթողիկոս հրաւիրելու է ուղարկել ուղղակի պատրիարքին, ո ո թէ ուստայ դեպանին:

ԱՆԷՔԱԱ ԵՆԴՐԱԳՈՒՄԻՅ մեզ դուռն էն հետեւեալը
«Ներկայ ամիս 14-ին մի զարմանալի և նմանը
չը տեսնված դէպք տեղի ունեցաւ Շիրակում
Օճակուղու գիւղից հարմիկբաւորները դնում են
Փիրվալի գիւղը աղջիկ բերելու: Հարամիկքի հան-
դէսը կատարելոյց յետոյ, երբ հարսը առած զիւր-
պիտի վերադառնային, այն ժամանակ մի մե-
կուր է տեսի ունենում և գործը այնտեղն է հա-
նում, որ քիչ էր մնում մարդասպանութիւն լինելը
հործից երեսու է, որ Օճակուղեցի մի գիւղացոյ ա-
նուանի և 500 ռուբլ արժողութիւն ունեցցող ձիւ-
սը չը արմատից կտրել էին, այնպէս որ ձիւ-
ր զարծկէ էր մի տարօրինակ բան և այժմ 5 ռուբ-
լի արժէնաց: Այս այն ձին է, որ անցեալ տա-
ր թիֆլիսում եղած ձիարշակից 600 ռ. ընծայ տա-
ցաւ: Զիւս տէրը դանդաղ և ներկայացրել դա-
նակաւս վարձութիւնն»:

Նայն առիթը մեզ հաղորդում են, որ Ալեքսանդրյան պոլում կրկին պատահում են մարդասպանություններ, ղեկավար թուրքերի մեջ: Այդ մարդասպանությունները կատարվում են ամենահաշիվ և դատարար պատճառներով զրոյված:

«Standard» ԼՂԿԻՐԸ Կ. ՊԵՂԻ ԻՐ ԹԴԹԱՍԿԵ
տեղեկութիւն է տաացել, իբր թէ Կ. ՊԵՂԻ ԴՈՒ
սաց դեսպանն Նէլիգօլ Տրաթարական է տալ
իւր պաշտօնից: Այնպիսեան օրդանի ԹԴԹԱՍԿԵ
մի և նոյն ժամանակ հաղորդում է, որ պ. Նէլի
գօլին տեղի իւր նշանակվի պ. Զինովիէի, ասի
իւրեն բամբիլ զվարարը Ս. Պետերբուրգում և թէ
յանն յայտնին դեսպանը:

Մեզ խնդրում են տպել, որ կիրակի, փետրվարի 26-ին Թիֆլիսի ժողովարանում լինելու է կոմ. Երազ յոզևա Բեալախան ուսումնարանի աւարտ-

ցերեալ յիշխած են ներկայ համարում տալիս յայտարարութեան մէջ: Կոնցէլտը ցերեկով է վնակու և սկսելու է ուղիղ կէտօրին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՒԵԻՆ, ԼՈՒՐԵՐ

— «Русский Курьер»» Լրագրի Կ. Պոլսի թղթատար
կիցը փետրվարի 9-ից դուռն է հեռուեալը. «Հա-
յոց ազգային ժողովը վաղը կը դուռնարվի և հան-
դեսաւոր դռնակէ հնուս կուհեանայ հռչակարար
«Եկեալներէ» ընթերցողացը լսելու համար. որ ներկե-
յալսրի է պատրաստը Բ. Կրանը և որի մէջ բոլոր
քուսի է արտօնութիւնները խելբա. դէն Աստա՛կն
որ այդ գոլտմհնոր մի գեղեցիկ օրինակ է տրասա՛կն
բանութեան, ազգութեան և լիսն ոճի: Բ. Կրանը
մէջ նա զօրեղ տպագրութիւն գործեց և այնտեղ
մտածում ևն կործանել պատրիարքին ժողովը է
հասանութիւնը տուց պատրիարքի վարմանը:

—Արտամանյանին մամուլը դբարված է Բեքլինին մէ
պատահած մի անցքով, որի գործող անձինքն էն իշ
խան Բիմարսի, Միացեալ Նահանգներէ դեպքան Սա
ջնտ և ամերիկական կոնգրէսի նախագահը։ Յա
նին է, որ ինչքան համակրութեամբ վերաբերվ
ցաւ դերմանական ժողովուրդը Լասկէրի թաղմ
նը, նոյնքան հակակրութեամբ վերաբերվեցաւ
դերմանական պաշտօնական շրջանները, իսկ դր
պատճառը իշխան Բիմարսիի ատուութիւնն է
դէպի ճանդուղեալը։ Լասկէր ատաշտորդելով ազ
տամյտ կուսակցութեանը, մեծ ծառայութիւն
ներ է մատուցել իշխան Բիմարսիին, քանի
նա ազատամյտ ընտանկին էր պատկանում։ Ն
շատ է նախատել Գերմանիայի միութեանը։ Բա
եղը Բիմարսի անցաւ պահպանողական բանակ
երկու պետական գործիչներ յարաբերութեանե
կատարելապէս ստուեցան։ Էդուարդ Լասկէր աս
լի լաւ համարեց Ամերիկա ուղևորվել Լասկէ
ցանկութեան համեմատ նրա մարմնը իր հօդերկ
ունդակութեցաւ և նրա նշխարները դերմանակա
ն ժողովուրդը յարգանքով ընդունեց։ Մի քանի օր
ուշ Միացեալ Նահանգների դեպքանը յանձնեց Լա
կէրի ընտանիքին ամերիկական պատգամաւորնե
ր ժողովի որոշման օրինակը, որով ցաակցութի
էր յայտնուած պետական այդ մարդու մահու
աւիթիւն։ Ամերիկական միւսիստըր այդ որոշմ
նիւ օրինակը ուղարկեց դերմանական արտաք
գործերի մինիստրին, առաջարկելով ներկայացն
նրան դերմանական պարկիմնութիւն, որի անդ
էր հեղուղեալը Լասկէր։ Բայց իշխան Բիմար
այդ օրինակը ուղարկեց դերմանական դեսպան
Ամերիկայի մէջ, պատուիրելով նրան յանձնել օր
նակը ամերիկական մինիստրին և խնդրել, որ ն
վերադարձնէ այդ օրինակը պատգամաւորներե
րովին այն հիման վրա, որ Էդուարդ Լասկէրի գ

մարդ փախի ամալից՝ դուրս եկող զանգուս-
մը կոչվում է գլխագ (мегра), սա այն վեր-
ջնական նիւթն է, որից՝ ճնշողութեամբ իւր
պէտքէ է հանել: Սրա համար գլխալը ածուս
են դամբիւղներէ մէջ (երկու մշակ զիւղալը ածուս
են դամբիւղի մէջ, իսկ երրորդը՝ կանգնած նրա
մէջ): Գարման է չափ տալի՝ գլխալի վրա և ոտե-
րով իրանտում, պնեպցնում. դամբիւղների թիւը—
30—35 է, պատարառում են եղէգնից, ուսից և
սիլիգնի ամալէ ընցնից) քնտոյ զամբիւղները դը-
նալիս են գերանի տակ (рычажный пресс, жемье) դարձեալով նրանց մէկ մէկու վրա: Չամբիւղ-
ները մնում են գերանի տակ 24 ժամ, որի ըն-
թացքում մղվում է իւրը և հաւաքվում է անան-
ձին ամանի մէջ:—Մի ձող կտաւառը մշակվում է
երեք օր (գլխէր ու ցեղեք)—24 ժամ տևում է բը-
վելը, 24 ժամ—մնում է գերանի տակ, 24 ժամ
էլ տևում են միւս գործողութիւնները—ազացնելը,
մաղելը, չուր տալը և այլն: Չը պէտք է մուս-
նալ, որ ձիթահանքում միշտ բռնակ մշակվում
են և իրեք ձող կտաւառ—մէկը բռնակ են, միւսը
աղցանակ են, մարում են և այլն, իսկ երրորդը
գերանի տակն է լինում, այնպէս սր ամեն օր ձի-
թահանքից դուրս է դալիս մի ձող կտաւառի իւր:
Սեղմիչ մեքենան, որը կոչվում է այստեղ դե-
լան, արդէն չափ վազուց յայտնի է արեւելքում.
նա ներկայացնում է մի մեծ լծակ (рычаг),
որը կազմված է երկու կամ չորս միեմանց հետ
կապած ամրի (մար) դերանից, այս լծակի մի-
ծայրը դնում են հասաղի ծանրութիւնով քարա-
կտակ կամ քարանի մէջ հիմած քաղովածքում, այն-

մէտ որ գերանը— թծակը կարողանայ բարձրանալ և
ցածանալ, իսկ թծակի միւս ծայրում մայր
պատու տակի (гайка) ձեռք ծակ է արած, որի
մէջով ուղղաձիգ (вертикально) անցնում է մեծ
փայտեայ պատու տակ (винты), կամ ինչպէս տե-
ղացիքն են առում, պողոտակ, վերջինի ցածի
ծայրից կախված է մի մեծ երկան (ջաղացի, քար),
ինչպէս լծակի վրա աղբոց ծանրութիւն, երբ պո-
ղոտակը պտտացնում են զամէշի ուժով, գերանը
սկսում է ցածանալ և ուղղմէ իրան տակ դարձած
զամբիւղները, այսպէս մղվում է խլը գիւղացի,
գերանը բարձրացնելու համար, զամէշը պտտա-
ցնում է պողոտանը հակառակ ուղղութիւնսը:
(Գերանները 10—12 ալշին են, բերում են Սո-
սիանուկի անտառից, արժեն են 60—100 լուբը): Ձի-
ւոհանքնորմ բանուկ 5—6 մայր:

Հիմա տեսնենք ինչ յարաբերություններ կան
ձիվածհանքի և երկրագործարդի և նաև բու-
դի մեջ: Սերմնատեղ սրղիվանքերոյդը տալիս է
ձիվածհանքի տիրոջ մի ձօղ (12—13¹/₂ փ.) կտա-
ւատի մշակելու համար

Մի՛ լրեր իւր	12	Ֆ.
Ջուր տուող մշակին	3	Ֆ.
Միւս մշակներին (հրաքանչիւր 11/2)	6	Ֆ.
Վառվում է (ինչպէս լոս)	11/2	Ֆ.
Բոլի տակ արած վառելիք	11/2	Ֆ.

Ընդամենը 24 ֆ. (2 լիտր)
Մշակներին վարձատրում է նոյնպես իւղով,
եթէ բովի համար վառելիք չէ բերել, պէտք
է իւղ տայ 1½ ֆ.: Բացի այս ամենից
սերմնատէրը պարտաւոր է կերակրել մի օր

մայրիկներին և գոմէշներին վերջններին թողալ է տալիս, երեք օր մնալով սերմնատերը ձկնաճանդում, իր մի ճող կառասաւից տանում է տուն տիկերով 6—8 լիւր իւղ (որից յետոյ, համարեաւ, մի լիւր մուրս է նստում) և 26—30 լիւր ժուռ է: Ձկնաճանդի իւրը լինում է դառնահամեմատ և պզտոր, մի ամեից յետոյ միայն տար-գում է: Գուռալի նշանակութեան մասին վերեւ բառական խօսեցնքը, այստեղ հարկաւոր է յիշել, որ կոտաստի ժուռը համարվում է ամենալաւ անաղաքար կերակար, և գլխաւորապէս նա սպաւ-վում է ալմտեղ, որտեղ սերմն տառել է: Գիւղացին իր ստացած իւղի մի մասը ծախում է, թողնելով լիւրս 3 լիւր, երբեմն էլ քիչ մի լիւր, այս քա-նակով լինելը կարելւմ է դիւղացու ընդհանուր անուսական հանգամանքներէց:

Զիլիանայքը զտնվում են զվեղերում *), որանք
սկիակալանատեղերը հարուստ վիզապններ են, որոնք
իլանց համար հայտնա մշակում են մի կամ երկու
ձող կտաւատ: Զիլիանայքի մշակները շատ լաւ
են կերակրվում, սերմնատեղ վիզապնները շատ
անդգամ վրաւ են երկում, գտան են մարմնի, իսկ
աղբատ սերմնատեղը բերում է մշակների համար,
բաշի հայքը, սանիր, լուս և ուրիշ կաթնեղէններ,
շատ անգամ մշակներին հիւստսիրում են զվնիով,
իսկ արաղը միշտ լինում է նրանց սեղանի վրա:

*) Նշանակալոր կենտրոնն է իրազանտությունների վերաբերյալ զեմիաժնի գաւառում: 12—25 ձիւթանայր ունի:

սկ հրամայ բաժին իւրը վերցնել իրանց օգտին, հարկել, այսպիսի փոփոխութիւն մշակիլ շահերը ամբար չի լինի: Արքայի է ասել, որ ձեկթահան- բաժնում է երեք ամիա շարունակ, կտաւատի իւրաքարը (30 փ), ծախւում է, 20—30 բուլդ, իւ- ռի ֆունտը 15—20 կօսէի:

Վերջացնելով գլխադաշնի իւղահանութիւնն մասին, արքայիցը եմ համարել առաջ բերել մի քանի տե- լաւութիւններ գործարանական իւղահանութիւնն իւրան, որը արդէն մուտ է գործել այս կող-

մերը:

Անցեալ տարիանից սկսել է գործել Էշմիաճմուտ
դ. Լ. Խան-Աղեանի «չղզեշարժ» (խաղամարդ),
ա մեծ կամ գործարանական արդիւնագործու-
թեան երեւալիքն է այս խղճմուտն: Անկասկած,
սակադայում ձիթամանքերի գոյութեան և արդիւ-
նագործութեան պայմանները հնթարկվելու են
խոփոխութիւնների գործարանական խղճանու-
թեան արդեցութեան տակ, թէպէտ գիւղական
ձիթամանքերը միշտ շարունակելու են գործել
գործարաններէ հեռ միասին. սրա օրինակը մենք
տեսնում ենք տնտեսապէս աւելի զարգացած եր-
կրներում. ինչ առկ կողմի, որ գործարանական
գիւղահանութիւնը աւելի տնտեսական է, նրա պը-
տարում խզն է աւելի մարդը է և համէն: Գետ
միայն սակադան կարող է օրողել, թէ չաքա-
նելութիւնների տեղի կունենա գործարանատիրոջ
և սերմնաբերների մէջ, սակայն անցեալ տարի պ.
Լ. Խան-Աղեանը գիւղացիներէ համար մշակում
էր նրանց կտուտը իր «չղզեշարժ» խղճանքում

բուլիոնը Գերմանիայի մէջ աճընան նշանաւոր չէր, որ նա արդարացէր այդպիսի ցոյցեր: Իշխան Բիսմարկի պատասխանը տղիկցաւ թէ գերմանական և թէ արասասանանի մամուլի մէջ Գերմանական ազատամիտ մամուլը պախարակում է կանցլէրի վարմունքը, նրան վիրաւորանք տնոտանելով գերմանական պալլամմէնտի համար: Յրամանական մամուլը դգուսկէտան վիրաբերութեան ալը անցըլին և ծաղրելով նկատեց, թէ իշխան Բիսմարկի քաղաքական անհոգրակալումը վաղուց յայտնի է: Աւտրիական մամուլը հանարձակ յարձակութաւ է Բիսմարկի ինքնակամ և անեւրելի վարմունքի վրա: «Neue Freie Presse» լրագրի կախիլով, կանցլէրը վիրաւորում է թէ գերմանական և թէ ամերիկական աղգային ներկայացուցիչներին և հանդուցեայի յիշատակը, որ Բիսմանիայի համար Բիսմարկից պակաս է աշխատեց: Բացի այդ, Բիսմարկի անձնական կրքը պատճառով կարող է դիպլոմատական վէճ բարձրանալ Միացեալ Նահանգների և Գերմանիայի մէջ:

— «Ind. Belge Լրագրին հաղորդում են Տօհարի անձնատուր լինելու մասին: Ամբողջ անձնատուր լինելը ամենից առաջ առաջարկեցին եղկատացի Եսաիու-է-Ֆելայի և Տօհարի նաճաղագրերը: Զորքը չարթի օրը նրանք մի զինուորի հետ դուրս եկան քաղաքի և ուղևորվեցան Օսման—Գլիմայի մօտ անձնատուրը լինելու պաշտանների մասին բռնա-կցելու համար: Վերադառնալով, նրանք յայտնեցին, որ միւս օրը պէտք է ամրացը անձնատուրը լինի և ամրոցագաները զինաթափ: Զորքերի մի մասը անբաժան էին, ասելով որ, դեռ, եւ կարելի է պաշտանն ամրոցը, նրանից մի քանիսը փախան Սուսիլիւ և հաղորդեցին ամրոցի անկախ լուրը: Միւս օրը Թճաման դրանք քաղաքը: Գեներալ Գրամո դիտերալ Բէկէկերի, ծովապետ Հիւ-էտի և քաղաքիկի շտաբի հետ Տրինիտաւ ուղե-ւորվեալս, որտեղ անգլիական զօրքերը ափ իջին: »

— «Neue Freie Presse» Լրագրի Լճողձնի թըղը
թախկըը հաղորդում է, որ Ֆրանսիական արմա-
տական կուսակցութեան առաջնորդ Կլէմանսո,
որը Լճողձնի մէջ խեղճերի և բանտարների տնե-
րի հարցն է ուսումնասիրում, չառ լաւ բնդուն-
վեցաւ Լճողձնի պալատական շրջաններին մէջ
Նրան «ապագայի մարդ» են համարում և նոյն
պատական անձինը, որոնք առաջ աշխատում էին
ձեռք բերել Գամբետի բարեկամութիւնը, այժմ
աշխատում են բարեկամանալ Կլէմանսօի հետ։ Կլ-
էմանսօ այն կարծիքը յայտնեց, որ Վնդկայի
զատամիտ կառավարութիւնը Եւրօպայի մէջ հան-
րապետական Ֆրանսիայից աւելի լաւ և հաւատա-
րիւմ դաշնակից չէ կարող ունենալ։ Այդ միտքը
Կլէմանսօ ամեն օր այստեղ աւելի մանրամասնօ-
րէն է քարոզում։ Նա, ճշմարիտ է, երբեք չէ յայտ-
նել իր կարծիքը հայաւարկութեան միջ ժողովները
մէջ, բայց նա չառ անգամ խօսել է աղատամիտ
կուսակցութեան շրջանների մէջ։

ստանալով նրանցից՝ ինչպես վարձ մի հինգերորդ
մասը ($\frac{1}{5}$) թէ իւղի և թէ բուսակ։ Նրա գործա-
բանում մի ճօղ կտաւարը մշակված է 4 ժամկա-
րէն լայնքում։ Այստեղ ներկայացնում եմ չորհարը
իզահանքի և ձիթահանքի արգասիքների (про-
дукты) համեմատական քանակութիւնները։

					տուն և
				խոլ	տանում
Գիւղ.	{	40	լի. կռ. տալիս է	7—10 . լի.	5 — 8 և
ձիթահ.		, , , ,	քուսպ		
			29 — 32	լի.	27 — 30

[illegible]

Ինչպես երևում է այդ աղիւսակէլ, զիւղացի հո-
ղագործը տեսնում է ամէլէ շատ և մեղքով իւր շողե-
շարք իւղանալովը, բայց սրանիցնա աղատ է մնալ-
ներկն և դամէշներին մի օր կերակրելուց և լիւսելի-
լից, միւս կողմից զիւղացիին ամէլէ լիւշ քուտի և ըս-
տաւումն, առ սրանաւստովում է իւրի շատուկաներ
և դործարանատիրոջ տնանալով: Գիւղացիները
զերադասելով չափշարք իւղանալը ձկնաշանքե-
րից, տեսնում էին իրանց կտաւատը արնոեղ մշա-
կեղու վերցիւշեալ պայմաններով: տարաբաղա-
բար, չղիշարք իւղանալը չի կարողանում բաւա-
կանալովը թաղմանու ցամաքորդներին *):

* Շատ ցաւայի է, որ վառելիքը սլակաու-
թիւնը կ'ապրելու համար, ամբողջօր
այստեղ ինդոսինիքի ամենամաքուրար իերակու-
ր՝ քուսար: Պ. Ն. Ստան-Սլեանը կարգադրել է

[illegible]

Վիեննայի հուշակառու օպերատոր պրոֆեսոր Բլյորտը նախազգուշացնում է ծնողներին կա-
րօւնան թթոււն չափազանց անխոյժ կերպով
գործածելու դէմ: «Վերջին ամիսների ընթացքում
—գրում է նա— եւ, չորս դէպքի ափանառես եմ
եղել, երբ թէթն կերպով կտրված տեղի վրա ա-
նորու ջանակովեհամը կարբօլեան թթու քսե-
լուց անտօնեան կրակ էր գոյացել: Այդ
չորս դէպքերում եւ ծնողները իրանք էին կա-
տում իրանց զառահները վէրքեր կարբօլեան
թթուով թրջված շորերով, այն պատճառով որ
կարբօլեան թթուն բշկում է վէրքերը և խո-
ցելը: Կարբօլեան թթուն ոչ միայն կարող է
բորբոքումն յառաջացնել, այլ նա արիւնը թու-
նաւորելով մահ էւ կարող է պատճառել: Կար-
բօլեան թթուն լաւ գործածել կարող է միայն
փորձված բժիկը: Այդ պատճառով եւ հրաւի-
րում եմ ծնողներին կարբօլեան թթուն չը գոր-
ծածել առանց բժշկի խորհրդի: Երբ վէրքը նոր
է կամ մարմնի մի որ եւ է մասի վրա նոր կտրված
տեղ կը, բժշկիլու ամենալաւ միջոցը կապարեայ
(գործակ) ջրն է, որը ամեն դեղատիպի կարելի
է ստանալ:

Դժուկային հիւանդութեան դէմ: Բառ-
ածնում ապրող բախշ Զէմին դիտադոթիւնները
երեւում է, որ խաւ և համարը ոչ գլխի պարսպ
գիտեն, ոչ էլ ծախսին հիւանդութեան են նա-
խարկվում: Այդ պատճառով նա խորհուրդ է առ-
նում, որ այդ հիւանդութեան ենթարկված անձինք
չորենուտ նստելիս, բամբակ դնեն իրանց ականջ-
ներում: Ով գիտէ, զուցէ ամբերկական բաշկի այդ
նոր միջոցի հետ կապ ունի Ռդիստի պատմութիւնը,
որը տախտակ էի իր ընկերներին ականջները մո-
տով վաղելի խախտ աշխուժեալ ծովով հանապար-
հորդելու ժամանակ:

Գ. արե ջրի գործած ու թիւնը: Խմելող դա-
րեջրի քանակութիւնը տարեց տարի աւելանում է:
Օրինակ, 1882 թւին Անգլիայում և Իրլանդիա-
յում խմել է 35 միլիոն հէկտոլիտր (հէկտոլիտրը
հաւասար է մօտ 8 ուսական մէդքօին), Աւստրո-
Ունգարիայում—13 միլիոն հէկտոլիտր, Բելգիայում
—9 մլր. Ֆրանսիայում—6 միլիոն, Հիւսիսային Ամե-
րիկայում—10 միլիոն, Ռուսաստանում—9 միլիոն,
Գերմանիայում—26 միլիոն հէկտոլիտր: Այդ դա-
րեւորը եթէ մի ընդհանրաբար մէջ ամփած լինեք,
մի բաւական մեծ լիճ կը կաղմէք:

Գրքի թողը:—Պրոֆէսոր Լաիէ Բարդուամ
 հետազոտող գրքի թողը հ գտաւ, թէ ինչի մէջն
 է կայանում նրա փնտրը: Հետազոտութեան աւելի
 ստույգ այն հանգամանքը, որ համալսարանի դրա-
 վարաւսուկանները, ինչ գրքերը կարդի բերելու և
 դարձնել ժամանակ, հրաւորացան յերմով զլսա-

ՎԻ. Կաննիկ և Գնարչազ

Վերև յիշեցնելը, որ Երևանի նահանգում բուս-
նում են հողնալեռ իւրաքուրդն բոլորեք—Կաննիկ և
գնարչազը. սրանցից առաջինը իւղահանութեան
մէջ բարբառլին չէ մշակկում, միայն կանեկի թա-
կած սերմը—անը ուր թ կամ խինը—գործ է
ածվում կերակրի մէջ գլխավոր. կաննիկի ցո-
ղունները (ստեղծողը շողիկ են ասում, մշակում
են թեւելի համար, նրանցից պատրաստում են պա-
րանիկը) (քննադրել)։

Այսին նշանաւոր կարող էր լինել իւրահանութիւնան մէջ դեղաբազը, (Клещевина, Ricinus communis). Եկէ՛ք միայն արժանի ուշադրութիւն դարձնող վի՛նէր առահասարակ մեր երկրի ընտանի հարստութիւնների վրա. գիւղացիք՝ դեղաբազի սերմը ստանաւմ են նոյն անուամբ իւր, որը գործ են ածում ինչպէս լուսաւոր նիւթ (ճրագի համար), հաւ ալրլւում է չառ ծանր, տալիս է կարմրագոյն լոյս, մի և նոյն ժամանակ ծնող լլցնում է գիւղացւոյ խրճիթը: Գեղաբազի իւրահանութիւնը բոլորովին անալիւն ընտելորութիւն ունի, իւրաքանչիւր գիւղացի (կրճարի նահանգի դաշտային մասերում) բամբակի-դալարի երկու կողմից, հատ հատ էլ

նույնի մնացորդը-մազուրն այրել իր չորեկաթնային տափ, ուստի ընտանի չի այրվի ինչպես վառելիք, սրանով թ. Ալ. քնն ծառայությունն արած էլ լինի տեղական անամուսացանությունն: Դախպես ասած այ. լ. Խանդեղենը աշխատում է մոյցին կատ իրը մերում գիւղամասականն ու ուրիշ այտապելու-բործված միջնամիջր, սրանց գործածվու. եղա-նակները սուրբացմում է ձրիպալես բոլոր պատ-նաստականությունն ցանկացողներին:

յաւադկ և սկիեցնն լիսխէր: Պրոֆէսոր Լաիէ հետա-
զոտեց գրքը թողը և դառաւ նրա մէջ արագ չար-
ժովող վերլործմանը և միկրոլիծմանը, որոնք իւրօր-
ֆորմից անշարժ էին դաւնում:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՄԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ս. ՊԵՏՏՐԻՐՈՒՐԳ, 21 փետրվարին՝ Ներկի
Բերլինից գերադարձած ուսանող պատգամա-
ւորութեանը մասնակցող զինուորները բազմ
ունեցան ներկայանալ թագաւոր Կայսրին։
Նրանք կրում էին վ.իշէյմ կայսրից շնոր-
հած պրուսական նշանները։ Բացի այդ՝ նը-
շաններից, վ.իշէյմ կայսրը՝ նրանց մնաք
բարեւ ստելով ուսանող լեզուով, ընծայեց
իւրաքանչիւրին իր պատկերը և ոսկէ ժա-
մացոյց։ Այստեղ հասաւ Ֆլիքէլ-ալիւտանտ
Կառլ Բարս հաշիւ տալու նպատակով Բոլ-
գարիայի մէջ ունեցած իր յանձնարարու-
թեան համար։

1989-90-ին, 21 փետրվարին՝ Լօրդերին ժողովին մէջ Գրէնվիլ յայտնեց, որ անցեալ ամառ Կօպէնհագեն եղած ժամանակ Գլադստօն չէ խօսակցել ռուսաց Կալսրին հետ քաղաքական հարցերի մասին: Համայնքներին ժողովին մէջ Հարկօրտ հաղորդեց, որ խիստ միջոցներ են գործադրված արտասահմանեց հասնող ղինամիտականներին դէմ, բայց այդ միջոցներին մասին մանրամասն հաղորդութիւնները օգտակար չեն: Աթէ ղինամիտականներին դէմ մաքառելու համար կառավարութեանը հարկաւոր կը լինեն արտակարգ իրաւունքներ, նա անպատշտ կը պահանջի նրանց պարլամենտից: Մինխարի այդ հաղորդութիւնը համակրութեամբ ընդունվեցաւ: Գրէնվիլ յայտնեց լօրդերին ժողովին, որ անհիմն են լուրերը անգլիական զօրքերին Կարմիր ծովին պիւրից յետ կանչելու մասին: Մինխարի հաղորդութիւնը ժողովը հաւանութեամբ ընդունեց:

ՊԷՇՏ, 21 Վետրվարի: Ունգարական սէյ-
մի պատգամաւորների ժողովը ձայների նշա-
նաւոր մեծամասնութեամբ ընդունեց Մուն-
խաչի մինչև Բէշկէզդէր երկաթուղի կա-
ռուցանելու նախագիծը: Այդ գիծը ունի
տնտեսական և զլխաւորապէս ստրատեգի-
ական նշանակութիւն, որովհետեւ ընդար-
ձակում է Ունգարիայի հաղորդակցական

բամբակի մէջ ցանում է այնքան դեղաբազմ, որ-
քան հարկուտ է իրան տարվայ վառելիքը (էռո-
սը) ստանալու համար. ստացած սերմերը բու-
վում են հասարակ կաւի ամանի մէջ օջաղի
վրա, այնպէս որ կըսպը սնանում է. յետոյ բոված
սերմերը ածում են մի սալը վրա (երկայնածիկ
քար) և երկու կիկն քարերով թափում են, փշերում,
այսպէս ստացվում է մի թանձր կեղտոտ գան-
գուած, որը ածում են ջրով լիքը կաթսաների
մէջ և սկսում են տաքացնել ջուրը. իւրը հալ-
վում է և բարձրանում ջրի երեսը, որտեղից աղ-
դէն հաւաքում են նրան, դեղաբազմը թուալը և թէ-
խալը է, որո՞ք է ածվում ինչպէս վառելիք,
իսկ եթէ իւրը թէ՛ն է, դէն են գցում Այս արդիւ-
նագործութեամբ պարարտում են կանաչը. վերջին
ժամանակները Փոռօգէլը սկսել է սահմանափա-
կել իւրի գործածութեանը և դիւղացիք շատ թեյ

Գեարգրեալի իւրը բայց նրանից՝ ուր մեծ դոր-
ձադրութիւն ունի բժշկականութեան մէջ, համա-
բեա անփոխարինելի նիւթ է շէրլա ասլոմը *)
բարձրակէց գործուածքը ներկելու ժամանակ. այս
իւրից պարտաւատում են միջգործունակ իւրը
(элизарияное масло), որի մէջ գործուածքը մշակ-
վում է, յետոյ արդէն ներկվում է արկղաբնով:
Ռուսաստանի ֆերմաները բերել են տալիս
գեարգրեալի իւրը շնորհաստանից և Խաւսլայից,

միջոցները Գալիշինայի հետ, հետևապես նպաստում է այդ երկրի մեջ զոլքերի աւրագ կենտրոնացնելուն: Մինիստր-նախագահը յիշելով այդ դժի ստրատեգիական նշանակութիւնը, ասաց, որ նա համոզված է, թէ Ռուսաստանը ցանկանում է հաշտ ապրել Գերմանիայի և Աւստրո-Ունգարիայի հետ: Բայց որովհետեւ, չը նայելով այդ ցանկութեանը, Ռուսաստանը անուշադիր է թողնում հակառակ դեպքը, ուրեմն Աւստրո-Ունգարիան էլ նոյնպէս պէտք է վարդի:

ՄՕՍԿՎԱ, 21 փետրվարի: Քաղաքային ձիարշաւարանի մէջ փետրվարի 21-ին բացմիտու է Թուշուճնների աշխարհահանդէս, որ կազմել է Մոսկւայի Թուշուճնական ընկերութիւնը: Նոյն տեղը կը լինի ցեղական Թուշուճնների աճուրդ և տօնավաճառ ամեն տեսակ Թուշուճնների:

ԿԱՅԻՐԷ, 21 փետրվարի: Գեներալ Գրա-
աժին պատուիրած է վերադառնալ Տրինի-
տատ և սպասել հետևելիք հրահանգների:

ԲԷՐԵՆ, 21 փետրվարի: Սնիշխանականնե-
րի այստեղի ընկերութեան նախագահ Կէն-
նէլ կարանաւորած է, մեղադրվելով սովո-
րական յանցանքի համար:

ՁԱՎՌԻՅԻ, 21 փետրվարին կաբանաւոր-
ված են Հինգ բանուոր սօցիալիստները
Նրանցից մէկի մօտ մի նամակ է գտնված,
որից երեւում է, թէ այստեղի սօցիալիստ-
ները յարաբերութիւններ ունեն Պէշտի,
Լիւցէրնի և Ցիւրիխի սօցիալիստների հետ:
Արգելված է Խորվաթական սէյմի արմատա-
կան կռաակցութեան առաջնորդի „ՇՅՕՏՕ-
ԺՁ“ լրագրերը:

Ս. ՊԵՏՏՐՈՐԻՈՒԳ, 21 փետրվարի: Պետա-
կան բանկի 50% տոմսակը առաջին շրջանի
արժե 97 ռ., 25 կ., երկրորդ 95 ռ., երրորդ
95 ռ., չորրորդ 94 ռ. 87 կ.: Հինգերորդ
95 ռ., ներքին 50% առաջին փոխառու-
թեան տոմսակը արժե 217 ռ. 50 կ., երկ-
րորդ 212 ռ. 50 կ., արևելեան առաջին
փոխառութեան տոմսակը արժե 93 ռ. 62 կ.,
երկրորդ 93 ռ. 62 կ., երրորդ 93 ռ. 62 կ.,
ոսկի 8 ռ. 37 կ.: Ռուսաց 1 ռ. լոնդոնի
վրա արժե 23³/₄ պենս, ռուսաց 100 ռուբլ
Համբուրգի վրա 202 մարկ, ֆարցիի վրա
249 ֆրանկ: Բօրայի տրամադրութիւնը
անուր է:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՆԻ

մինչդեռ կարելի էր ունենալ սեփական գեարդա-
զը: Կա չէի վերջապրել յօդուածին արտաստեղծի-
ւոյ, երբ ձեռքս ընկաւ «НОВОЕ ОБОЗРЕНИЕ» Երգերի
համարներից մէկը, որտեղ ամսեւ ի մէջ Ռուսաս-
տանը տարներս 2 միլիոնի է գեարդաբը գործ-
ածածումն և Կովկասեան դերաբեկալից (սերմերը)
ստացված իւղը թէ բոչկական և թէ տեխնիկա-
կան փորձերում շատ լաւ հետեւանքն էր է
ցոյց տուել: Նոր գեարդաբի իւղահանութիւնը կա-
նոնաւոր կերպով կը սկսիլ այստեղ, երբ ժողովուր-
դը կը կարողանայ իսկական օգուտը ստանալ
նրա մշակութիւնից, գոյուրը է վաճել, մեր կար-
գիւղը, զանազան ուսումնական, բնիկերութիւններ
գիւղատնտեսական, տեխնիկական, բոչկական, աշ-
խարհագրական և այլն և այլն, ուշադիր պէտք
է լինեն մեր երկրի բնական հարստութիւններին ոչ
թէ գիտական—բանաստեղծական տեսակէտից,
այլ ժողովուրդի կենսական շահերի տեսակէտից,
նրանք պէտք պարզեն մեր ձեռքի տակ զտնված
հարստութիւններից օգուտէն. միջոցները, ձանա-
պարհները: Որտեղից գիտէ ժողովուրդը, որ
գեարդեպի իւղը մեծ տեխնիկական նշանակու-
թիւն ունի, նոյնպէս մեծ ձեռնարկողները, (որոնք
միայն իրնամատարական սխառէմայի մէջ են եր-
ջակութիւն գտնում, զրտեղից գիտեն մեր եր-
կրի հարստութիւնները. այս դէպքերում վերոյիշ-
եալ ընկերութիւնները պէտք է աշխատեն հեշ-
տայնին հաղորդակցութիւնը արդիւնաբերողների
և ուսումնողների մէջ:

Ներսէս Աբէլեանց
վարդապետ

